

4. Бандурка О. М., Тягло О. В. Курс логіки : підруч. Київ, 2002. 160 с.
5. Варій М. Й. Загальна психологія : підруч. 3-тє вид. Київ, 2009. 1007 с.
6. Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С., Макінстер Дж. Технології розвитку критичного мислення учнів / наук. ред., передм. О. Пометун. Київ, 2006. 220 с.

Проблеми розслідування та протидії колабораційній діяльності в умовах російської агресії

Сергій Перепелиця,

ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0721-9609>; e-mail: 180.vk.2012@gmail.com

Наведено сучасне поняття колабораціонізму та узагальнено кримінологічні заходи запобігання та протидії колабораційної діяльності в умовах російської агресії. Виокремлено особливості криміналістичної характеристики колабораційної діяльності; зазначено, що одним із найбільш ефективних способів організації досудового розслідування колабораційної діяльності за всіма напрямками є взаємодія.

Ключові слова: колабораційна діяльність; злочини; російська агресія; колаборант; розслідування та протидія злочину.

Problems of investigating and countering collaborative activities in the conditions of Russian aggression

Sergii Perepelytsia

Problems in investigating and countering collaboration activities in the context of Russian aggression are examined. The contemporary concept of collaborationism is defined, and criminological measures for preventing and addressing collaboration activities in the context of Russian aggression are summarized. Specific criminological characteristics of collaboration activities are outlined, underscoring the importance of cooperation as one of the most effective approaches to organizing pre-trial investigations into collaboration across all fronts.

Keywords: collaboration activities; crimes; Russian aggression; collaborator; investigation and counteraction of criminal activity.

Злочини проти основ національної безпеки є найбільш небезпечним зазіханням на суспільні відносини, що передбачають державну безпеку, обороноздатність, незалежність держави, її конституційний устрій. Повномасштабна російська агресія 24 лютого 2022 року спричинила поширення в українському суспільстві такого суспільно-небезпечного явища, як колабораціонізм. На цьому фоні було внесено зміни та доповнення до Кримінального кодексу України (далі — *КК України*) щодо криміналізованої поведінки громадян України, які усвідомлено та добровільно почали працювати на ворога. Слід зазначити, що дії колаборантів під час їх затримання мали чітко виражене агресивно-насиленницьке ставлення щодо громадян України, вони явно очікували на «російський мир», ненавиділи все національне на теренах України. Наведене виводить на порядок денний питання не тільки щодо розслідування злочинів цієї категорії, але й визначення заходів щодо протидії такої діяльності.

Науковцями розглядаються різні сторони колабораційної діяльності та особливості виявлення, характеристики та розслідування цих злочинів. Наприклад, К. Янішевська та А. Крисько окреслили загально-теоретичне поняття колабораціонізму та його генезу, а саме його появу та розвиток під час Другої світової війни та сучасної української держави; проаналізували основні риси цього явища, які полягають у наявності суб'єктів колабораційної діяльності та чітко вираженому характері завдання шкоди державному суверенітету й територіальній цілісності через різноманітні форми здійснення колабораціонізму, систематизували та схарактеризували окремі види колабораційної діяльності [1].

Своєю чергою, Б. Крішак констатує, що злочини проти основ національної безпеки є найбільш небезпечними зазіханнями на суспільні відносини, він доводить, що в умовах дії режиму воєнного стану підлягає посиленню відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України, та наводить результати аналізування особливості кримінально-правових новацій щодо кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність [2].

До того ж І. Богатирьов, розглядаючи кримінально-правові та кримінологічні вимири колабораційної діяльності в Україні в умовах воєнного стану, доводить, що на діяльність колаборантів можуть впливати як внутрішні, так і зовнішні чинники перебігу російсько-української війни [3]. Слід погодитись із ученим, який вважає кримінологічні заходи запобігання та протидії колабораційної діяльності в умовах російської агресії такими:

- удосконалення законодавчого підґрунтя діяльності кіберпідрозділів правоохоронних органів;
- створення та удосконалення сучасних програмних продуктів із виявлення та контролю за злочинними діями недоброчесних громадян України в соціальних мережах;
- застосування штучного інтелекту для відстежування небезпечного контенту ресурсів;
- розроблення криміналістичних, експертних та оперативно-розшукових методик виявлення, розкриття, розслідування колабораційної діяльності для забезпечення потреб судочинства;
- збільшення кількості слідчих для розслідування злочину, вчиненого колаборантом в умовах російської агресії.

О. Кузьменко було проаналізовано криміналістичну характеристику кримінальних правопорушень, передбачених нововведеною ст. 1111 «Колабораційна діяльність» КК України, та зазначено, що окремі криміналістичні методики розслідування кримінальних правопорушень ґрунтуються на їх криміналістичній характеристиці. Крім того, він указував, що саме знання слідчим таких її елементів, як спосіб учинення кримінального правопорушення, особа злочинця, дасть змогу висунути відповідні слідчі версії, визначить напрям роботи, а також окреслить коло причетних осіб [4].

І. Скічко досліджувала взаємодію в досудовому розслідуванні колабораційної діяльності як загально-правову та суто криміналістичну категорію. Вона подає визначення поняття взаємодії, схарактеризувала її види та вказала на те, що від ступеня суспільної небезпечності або специфіки відповідного правопорушення залежить обсяг і кількість залучених сил і засобів до проведення слідчих (розшукових) дій [5].

З початком повномасштабної російської агресії актуалізувалась проблема доказування злочинів, пов'язаних із колабораційною діяльністю, оскільки, як свідчить практика розслідувань, на території України здійснюють колабораційну діяльність не тільки російські агенти, але й наші співвітчизники.

Колаборант — особа, яка усвідомлено співпрацює з окупаційною цивільною чи військовою владою на шкоду власній державі. Відповідно до загального національного права діяльність колаборантів визнається як зрада громадян і як зрада інтересів своєї держави.

Зауважимо, що сучасне поняття колабораціонізму є змістовним соціально-психологічним та етичним явищем-феноменом, що охоплює деякі з форм державної зради: співробітництва населення з окупаційною владою, її представниками, країною-агресором через різноманітні дії у військовій, економічній, політичній, інформаційній та інших сферах життєдіяльності. Загальною метою колабораційної діяльності є завдання значної шкоди державному суверенітету, територіальній цілісності та безпеці країни [6].

Міжнародно-правове визначення колабораціонізму можна сформулювати так: колабораціонізм — це свідоме співпраця особи або групи осіб з окупаційною владою з метою здійснення ворожих дій проти власної держави, її народу та інтересів (включно з наданням допомоги окупаційній владі, військовою службою на її боці, розвідувальною діяльністю, збором та передачею інформації, зрадою військових та державних таємниць, співпрацею з органами окупаційної влади в політичній та економічній сферах, участю у пропаганді окупаційної ідеології та ін.

Враховуючи, що колабораціонізм завдає шкоди національній безпеці України та становить пряму загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності, конституційному ладу та іншим національним інтересам України, доповнення ст. 1111 КК України є доцільним та виправданим. Аналізування цієї статті доводить, що законодавець не дає визначення поняття «колабораціоніст», натомість увів статтю «Про колабораціоністську діяльність». З огляду на зміст ст. 1111 КК України, колабораціоністська діяльність громадян України в умовах воєнного стану можлива лише на окупованих державою-агресором територіях.

Саме окупація територій ускладнює не тільки розслідування колабораційної діяльності, але й запобігання її розвитку. Як слушно зазначає А. Коваленко, *«через окупацію частини регіонів України у слідчих органів може бути відсутня фізична можливість проведення обшуку за місцем проживання тих чи інших осіб»* [7, с. 63—64]. Тому *«застосування такого широкого комплексу процесуального інструментарію не завжди можливо у кримінальних провадженнях вказаної категорії внаслідок вчинення таких злочинів на тимчасово окупованій території України та перебування там очевидців, свідків, документів, речових доказів та осіб, які підозрюються у вчиненні таких злочинів»* [8].

Щодо особливостей криміналістичної характеристики колабораційної діяльності, слід наголосити:

- по-перше, колаборант — це особа, яка умисно, добровільно та свідомо співпрацювала або закликала до співпраці з військовими формуваннями або представниками окупаційної адміністрації держави-агресора;
- по-друге, без криміналістичної характеристики кримінального правопорушення неможливо сформулювати ефективну методику його розслідування; до основних елементів криміналістичної характеристики колабораційної діяльності слід віднести: спосіб, місце, час вчинення злочину, засоби злочинного посягання та особу злочинця;
- по-третє, нововведена ст. 1111 КК України містить велику кількість складів злочину, а тому і способів учинення досліджуваного кримінального правопорушення досить багато.

Треба звернути увагу на те, що колабораціонізм як антидержавницьке явище зумовлює необхідність реалізації правоохоронної функції держави в указаному напрямі та створює підвалини для систематизації та ефективності процесів здійснення досудового розслідування. Одним із найбільш ефективних способів організації досудового розслідування за всіма напрямками є взаємодія.

Слід зазначити, що міжвідомча взаємодія є одним із найбільш ефективних видів взаємодії в досудовому розслідуванні колабораціонізму, оскільки не завжди відповідні злочини виявляються профільними органами досудового розслідування, тому початковий етап і проведення першочергових слідчих (розшукових) дій здійснюється, наприклад, слідчими Національної поліції, а в подальшому такі матеріали передають за підслідністю до органів безпеки. Перспектива подальшого дослідження взаємодії в досудовому розслідуванні колабораціонізму полягає в необхідності більш глибокого опрацювання теоретичних основ і емпіричного матеріалу, а також практичних матеріалів щодо комунікації в досудовому розслідуванні колабораціонізму.

Отже, одним із вагомих аспектів боротьби в умовах російської агресії є викриття, розслідування та протидія діяльності колаборантів. Доказування та протидія

злочинам, пов'язаним із колабораційною діяльністю, сьогодні ускладнюються низкою чинників, з-поміж яких перебування колаборантів на непідконтрольній Україні території; відсутність можливості для українських слідчих здійснити необхідні слідчі дії; складність отримання доказового матеріалу; недостатність доказової бази тощо.

Перелік джерел посилання

1. Янішевська К. Д., Крисько А. С. Загально-теоретичні аспекти та класифікація колабораційної діяльності як кримінально-правового явища. *ВІСНИК НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2022. Вип. 4 (56). С. 71—76. DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2022.4\(56\).269622](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2022.4(56).269622) (дата звернення: 02.08.2023).
2. Кріщак Б. І. Особливості доказування злочинів, пов'язаних з колабораційною діяльністю. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2023. Вип. 37. С. 56—61. DOI: 10.5281/zenodo.7934032 (дата звернення: 02.08.2023).
3. Богатирьов І. Кримінально-правові та кримінологічні виміри колабораційної діяльності в Україні в умовах воєнного стану. *Публічне право*. 2023. № 1 (49). С. 57—64. DOI 10.32782/2306-9082/2023-49-7 (дата звернення: 02.08.2023).
4. Кузьменко О. В. Особливості криміналістичної характеристики колабораційної діяльності. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 1. С. 336—339. DOI: 10.24144/2788-6018.2022.01.60 (дата звернення: 02.08.2023).
5. Скічко І. А. Взаємодія в досудовому розслідуванні колабораційної діяльності: теоретико-правовий аспект. *Право та державне управління*. 2022. № 4. С. 158—162. DOI: 10.32840/pdu.2022.4.22 (дата звернення: 02.08.2023).
6. Письменський Є. Колабораціонізм у сучасній Україні як кримінально-правова проблема. *Право України*. 2020. URL: <https://rd.ua/storage/attachments/11288.pdf> (дата звернення: 02.08.2023).
7. Коваленко А. Процесуальні проблеми розслідування колабораційної діяльності в умовах правового режиму воєнного стану. *Кримінально-правові, кримінологічні, кримінальні процесуальні та криміналістичні проблеми протидії злочинності в умовах воєнного стану*. Київ — Львів — Дніпро. 2022. С. 68—69.
8. Жидков В. Проблеми доказування злочинів про колабораційну діяльність : аналіз прокурора Офісу Генерального прокурора. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/problemy-dokazuvannia-zlochyniv-pro-kolaboratsiyu-diialnist-analiz-prokurora-ofisu-heneralnoho-prokurora/> (дата звернення 16.08.2023).

**Визначення напрямів процесу оптимізації кадрового забезпечення
судово-експертної установи**

Ірина Петрова,

д-р юрид. наук, проф., ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1652-6715>, e-mail: ekobezpeka.ira@gmail.com

Виокремлено та схарактеризовано чинники, що впливають на реалізацію обраних пріоритетних напрямів процесу оптимізації кадрового забезпечення судово-експертної установи; окреслено складові кадрового забезпечення (якості) судово-експертної установи.

Ключові слова: судово-експертна установа; ефективність; діяльність; кадрове забезпечення; якості; компоненти.

Defining the directions in optimizing staffing for a forensic science institution
Iryna Petrova

Factors affecting the execution of chosen priority directions in optimizing staffing for a forensic science institution are identified and characterized. The components comprising staffing (quality) for the forensic science institution are outlined.

Keywords: forensic science institution; efficiency; activities; staffing; quality; components.